

местного самоуправління и др. Теорія правового державства стала итогом багатовікового розвитку політичної життя і правового мненія багатьох країн світу.

Ключевые слова: держава, правове держава, ідеальне держава, право, закон, справедливість, свобода, розділення властей.

Kravchuk M. Concepts of Legal State in Historical and Legal Retrospective. Ukraine, having proclaimed its goal the formation of a lawful state, has set a range of problems connected with necessity of historical-legal and theoretical solution of urgent problems concerning its way of transformation. Conception of the state as an organization, that operates on the basis of law, started to take shape at the early stages of human civilization development. Ancient philosophers and legal scholars associated the state with law and substantiated the need for living in the state of legal laws, which would dominate the state structures, would be a criterion of justice of the state and its officials activities and regulate political relations. Early Christianity proclaimed the principle of equality of people regardless of their social origin, status and nationality. Ukrainian authors of the conception of state and law had been ahead of many Western European thinkers on the issues of natural law, the rule of law in the State, local self-governing and others. The theory of legal state was the result of many-centuries development of political and legal thought of many countries of the world.

Key words: state, legal state, the ideal state, law, justice, freedom, separation of powers.

УДК [341:325](477+061.1ЄС)

О. Лаба

Напрями співпраці України та Європейського Союзу щодо міграційних питань

У статті досліджено етапи формування спільної міграційної політики України та Європейського Союзу, розкрито зміст основних політичних документів, що визначають напрями та інструменти політики ЄС та України у сфері міграції, викладено норми законодавства, прийнятого на їх виконання. Проаналізовано співпрацю України з Європейським Союзом у галузі регулювання міграційних процесів та запропоновано окремі рекомендації, реалізація яких сприяла б удосконаленню міграційної політики України у відповідності до європейських стандартів.

Ключові слова: міграційна політика, європейські стандарти, біженці, міграційний простір, Шенгенська зона, мігранти, співпраця, візовий режим, нелегальна міграція.

Постановка наукової проблеми та її значення. Для України міграційна політика об'єднаної Європи становить подвійний інтерес. По-перше, ЄС є важливим партнером нашої держави з обміну населенням, куди спрямовується численний міграційний потік. На території Євросоюзу, передовсім у сусідніх країнах, а також в країнах Південної Європи, працюють, навчаються, проживають численні українці. Наприклад, за офіційними даними країн перебування, в Німеччині 153,4 тис. вихідців з України [1], в Італії громадян України налічувалося 2013 р. 192,3 тис., Чехії – 107,7 тис., Іспанії – 84 тис., Португалії – 44 тис. [2] У доповіді Єврокомісії щодо міграції 2012 року було вказано, що українці за кількістю вперше отриманих дозволів на перебування в країнах Євросоюзу вийшли на перше місце: їм було оформлено впродовж року 204 тис. дозволів. Україна обійшла за цим показником країни, звідки традиційно прибували до Європи численні мігранти, а саме США, Індію, Китай та Марокко [3].

Другий аргумент на користь практичного і теоретичного значення вивчення міграційної політики Євросоюзу пов'язаний з євроінтеграційними намірами України. Адже, крім іншого, інтеграція до ЄС передбачає досягнення відповідності європейським стандартам також і у сфері міграційного законодавства та менеджменту. Правові норми, що є обов'язковими для країн-членів Євросоюзу, мають бути поступово імплементовані до законодавства, а адміністративна практика наближена до загальноприйнятої в Європі. Причому, успішне просування у цьому напрямі, з одного боку, є передумовою поглиблення міжнародного співробітництва, отримання фінансової та технічної

допомоги, спрямованої на посилення спроможності українського уряду управляти міграційними процесами, а з другого, – умовою ширшого доступу населення України до можливостей вільного пересування Європою, тобто повноцінної присутності українців на загальноєвропейському міграційному просторі.

Формування мети і завдань статті. У перші роки європейської інтеграції міграційним питанням приділялася мінімальна увага. У 1980-ті рр. вони вирішувалися здебільшого шляхом неформальних міжурядових відносин, у 1990-ті – набули формалізованих форм, і лише після 1999 р. розпочався період розробки і запровадження єдиної для ЄС міграційної політики і практики [4, с. 138].

З метою стимулювання внутрішньо європейської мобільності населення було прийнято низку директив та рекомендацій стосовно прав працівників-мігрантів, які були громадянами країн ЄС, а 1976 р. – затверджено Програму дій щодо працівників-мігрантів та членів їхніх сімей. Будь-яка дискримінація у працевлаштуванні, умовах чи оплаті праці на підставі громадянства не допускалася. Працівники мали право переїжджати разом із сім'ями.

Щоб спростити переміщення населення, було прийнято рішення про взаємне визнання дипломів і кваліфікації, а також розроблено спільне законодавство, яке забезпечувало студентам і пенсіонерам доступ до однакових соціальних пільг і послуг на території всіх країн Співтовариства і тим самим створювало умови для зміни країни проживання цими категоріями громадян. Іммігранти з країн ЄС набули право на працевлаштування в державних установах, тобто на робочих місцях, які раніше могли займати лише громадяни відповідних країн.

Поступово узгоджувалися позиції щодо пересування між членами Союзу громадян третіх країн, які постійно проживали на їх території. Зокрема, право на вільне пересування набули іноземці, які були членами сімей громадян країн ЄС. Однак більшість громадян третіх країн все ще підпадали під дію національного, а не спільного законодавства.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Якісно новим кроком у регулюванні міграційних процесів було підписання 1992 р. Договору про створення Європейського Союзу (Маастрихтської угоди), де цілком категорично заявлено, що будь-який громадянин країни-члена є громадянином Союзу, тобто, серед іншого, користується правом вільно пересуватися і обирати місце проживання по всій його території.

Міграційні питання все ще залишалися в компетенції окремих країн. Більше того, у Маастрихтській угоді зазначалося, що ніщо не перешкоджає урядам застосовувати заходи, які вони вважають необхідними, з метою контролю над імміграцією з третіх країн, запобігання злочинності і контрабанді [5, с. 313]. Основні інституції ЄС мали дуже мало повноважень у цій сфері. Рішення приймалися здебільшого у формі необов'язкових рекомендацій і лише за умови повної одностайності. Разом з тим, після підписання Маастрихтської угоди члени ЄС змогли узгодити багато важливих питань, які пізніше було інкорпоровано в спільне законодавство.

Історія формування Шенгенської зони почалася 1960 р., коли країни Бенілюксу відмінили контроль на своїх внутрішніх кордонах. 1985 р. у замку Шенген у Люксембурзі було підписано Угоду між урядами держав економічного Союзу Бенілюкс, Федеративною Республікою Німеччиною і Французькою Республікою [6, с. 318-324]. Прикордонний контроль як такий не відмінявся, проте значно послаблювався (щоб уникнути подвійних перевірок, створювалися спільні прикордонні пости, запроваджувався візуальний та вибірковий контроль). Крім того, впродовж п'яти років сторони угоди мали підготуватися до остаточної відміни прикордонного контролю на внутрішніх кордонах і його перенесення на зовнішній кордон. Завершення цього процесу було підтверджено 1990 р. підписанням Конвенції про застосування Шенгенської угоди [7, с. 325-354].

Переломним моментом на шляху гармонізації політики європейських держав у сфері міграції було підписання 1997 р. Амстердамської угоди (набула чинності 1999 р.), де окрему частину присвячено свободі пересування, притулку та імміграції.

Кардинально новим було те, що Амстердамська угода містила положення, яке дозволяло ЄС приймати обов'язкове для країн-членів законодавство в міграційній сфері. У жовтні 1999 р. на саміті у Тампере (Фінляндія) голови держав ЄС домовилися про реалізацію Амстердамської угоди, зокрема, у сфері імміграції та притулку.

Після виконання програми, прийнятої у Тампере, 2004 р., уже після розширення ЄС, у Гаазі було затверджено наступну програму дій до 2010 р. У ній сформульовані завдання: створити єдину європейську систему притулку; розвивати легальну міграцію та боротися з нелегальним працевлаштуванням; забезпечити інтеграцію громадян третіх країн; розвивати зовнішньополітичний вектор міграційної політики; удосконалювати менеджмент міграційних потоків. Крім розробки

спільного законодавства, Гаазька програма була сфокусована на поглиблення солідарності країн ЄС у вирішенні міграційних питань та передбачала функціонування низки фінансових програм взаємодопомоги.

Стокгольмська програма 2009 р., прийнята у розпал фінансово-економічної кризи, продемонструвала небажання країн ЄС форсувати міграційні питання і містила лише кілька нових ідей. В основному зусилля ЄС у царині спільної міграційної політики в роки кризи зосереджувалися на збереженні уже досягнутих результатів, забезпеченні функціонування досягнутих домовленостей, зокрема Шенгенської системи [8].

Перший розгорнутий документ щодо спільної імміграційної політики ЄС було видано Єврокомісією 2000 р. [9], оскільки імплементація прийнятих у Тампере рішень щодо формування європейського міграційного простору вимагала політичної оцінки міграційної ситуації в Європі з урахуванням демографічного розвитку та ситуації на ринку праці, а також міграційного тиску ззовні.

Формування спільного законодавства ЄС у сфері міграції в першу чергу було спрямоване на розробку правових норм, необхідних для забезпечення легальної імміграції та гарантій прав мігрантів. Зокрема, 2003 р. було прийнято директиву стосовно правового статусу громадян третіх країн, які тривалий час (не менше п'яти років) безперервно проживали на території країн-членів [10, с. 44]. Її дія поширюється на громадян третіх країн, які мають стабільне і регулярне джерело доходу, медичну страховку, не становлять загрози безпеці чи громадському порядку держави проживання. Цим документом особам, які мають дозвіл на проживання в одній з країн ЄС, забезпечується право на пересування та проживання на території інших держав Євросоюзу, гарантуються основні економічні та соціальні права на рівні із громадянами тих держав. У 2010 р. було досягнуто домовленість, що передбачені цією Директивою права поширюються також на користувачів міжнародного захисту, тобто біженців з третіх країн, якщо вони відповідають основним вимогам щодо тривалості проживання в ЄС. На сьогодні ці норми інкорпоровані у законодавство країн-членів, крім Великобританії, Ірландії та Данії, які дотримуються окремої позиції в імміграційній політиці.

Наступною директивою мігрантам надано право на возз'єднання сімей та гарантовано права осіб, які прибувають як члени їхніх сімей (2003) [11, с. 12]. Відповідно до якої громадяни третіх країн, які легально проживають в ЄС, можуть привезти в країну перебування подружжя, неповнолітніх дітей та неповнолітніх дітей подружжя. Країни перебування на свій розсуд можуть розширити це коло і дозволити імміграцію партнера, з яким офіційно шлюб не укладено, повнолітніх дітей та батьків, якщо вони є утриманцями мігранта. Особи, які прибувають як члени сімей, мають право на працевлаштування, професійне навчання на тих же підставах, що й інші громадяни третіх країн. Після п'ятирічного проживання вони можуть отримати автономний правовий статус у разі, якщо сімейні зв'язки зберігаються. Водночас, право на возз'єднання сімей не є абсолютним. Воно може бути обмеженим в інтересах охорони громадського порядку та державної безпеки. Мігрант, який клопочеться про дозвіл на прибуття своїх рідних, повинен мати достатній для їх утримання дохід, житло, медичне страхування, він має проживати в країні певний визначений строк (але не більше двох років). Передбачені також покарання за укладення фіктивних шлюбів з метою отримання дозволу на імміграцію.

З метою спрощення бюрократичних процедур в процесі імміграції у 2011 році ухвалено директиву щодо запровадження єдиного дозволу одночасно і на працевлаштування, і на проживання громадян третіх країн на території ЄС, а також спільного списку прав і свобод, якими вони можуть користуватися [12]. Таке рішення спрямоване на покращення становища мігрантів та можливостей їхньої адаптації в країнах перебування.

Спеціальною директивою 2005 р. було запроваджено спрощений порядок імміграції вчених за запрошеннями визнаних наукових інституцій на строк понад три місяці [13, с. 15]. Науковець, який отримує право на перебування, автоматично набуває і право на роботу, тобто не потребує окремого дозволу для працевлаштування, як і проходження тесту ринку праці. Директива передбачає також право для науковця на возз'єднання сім'ї. Науковці користуються тими ж правами у сфері умов праці та соціального захисту, як і місцеві громадяни, вони мають право займатися викладацькою діяльністю, вільно пересуватися між країнами Шенгенської зони на строк до трьох місяців з метою здійснення наукових досліджень.

Оцінка реалізації директив щодо науковців та студентів, обумовила розробку нових пропозицій. Замість двох документів передбачається прийняти один, де будуть уточнені процедурні питання, які, як показала практика, по-різному трактуються в різних країнах. Проте, головні пропонувані зміни спрямовані на спрощення порядку допуску студентів та науковців. Адже, незважаючи на наслідки світової економічної кризи та високе безробіття в країнах ЄС, у

довготривалій перспективі приплив висококваліфікованих мігрантів сприятиме економічному розвитку і створенню нових робочих місць. Отже, міграційні потоки мають великий вплив на загальну соціально-економічну, політичну та міграційну ситуацію кожної країни. Варто відзначити, що більшість держав демонструють своєю еміграційною політикою повагу до прав своїх громадян на вільне переміщення, а деякі – проводять політику стримування еміграції, особливо щодо висококваліфікованих фахівців і за несприятливої демографічної ситуації.

Як бачимо, Європейський Союз використовує системний та комбінований підходи для формування імміграційної політики. Ці два підходи вони є продовженням один одного, та сприяють більш покращеному формуванню заходів в регулюванні міграційними потоками. Так, системний підхід визначає що, імміграційний контроль та прийом мігрантів повинен узгоджуватись з забезпеченням облаштованості мігрантів, адаптації або інтеграції, також із вживанням зовнішніх заходів по обмеженню та попередженню потоків небажаних мігрантів. Комбінований підхід визначає поєднання прикордонного контролю, суворого мір покарання із реальними можливостями мігрантів скористатися рядом законних форм для імміграції.

Аналіз імміграційного досвіду країн Європейського Союзу приводить до переконаності: в історичній незворотності процесів міжнародної імміграції; у необхідності державних і громадських зусиль щодо інтеграції іммігрантів до європейського соціуму на засадах багатокультурності (рівноправності); міжнародну імміграцію необхідно регулювати. Для більш ефективного регулювання цих потоків необхідно проводити міждержавну міграційну політику. Така політика, на наш огляд, на відміну від внутрішньої, повинна бути більш жорсткою та більш регламентованою, включати в себе систему спеціальних заходів, а також законодавчих актів та міжнародних угод по регулюванню міграційних потоків. Сучасні міграційні процеси у контексті участі України в європейському та світовому міграційному просторі розглядається як один із важливих чинників формування національної міграційної політики держави, приведення її у відповідність до європейських стандартів з урахуванням демографічної ситуації й істотних змін у системі міжнародних відносин, що зумовлені глобалізацією. Однак тут постає проблема знаходження балансу між дотриманням інтересів особистості, суспільства і держави у зв'язку зі свободою пересування, захисту права кожної людини на вибір місця проживання і громадянства [14, с. 113].

Конкретна співпраця України з ЄС щодо міграційних питань розвивається за трьома основними напрямками. По-перше, Україна, як країна походження численних трудових мігрантів, докладає зусилля до досягнення з зарубіжними державами домовленостей щодо працевлаштування та соціального захисту працівників-мігрантів. Відповідні угоди укладаються на двосторонньому рівні [15]. По-друге, Європейський союз, зацікавлений в контрольованій міграції на свою територію та гарантіях внутрішньої безпеки, надає Україні допомогу у розбудові інфраструктури охорони кордону та запобігання нелегальній міграції. По-третє, постійна взаємодія відбувається по лінії забезпечення свободи пересування територією Євросоюзу для українців, умовою чого було підвищення спроможності держави ефективно регулювати міграційні процеси. Таким чином, співпраця з ЄС у міграційній сфері не лише була важливим напрямом міграційної політики держави, а й вимагала її динамічного розвитку.

Певні аспекти міграційних питань знайшли відображення ще в Угоді про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС) [16, с. 199], що набула чинності 1 березня 1998 р. Зокрема, у ст. 24 держави-члени зобов'язалися не допускати дискримінації українських громадян, які на законних підставах працюють на їх території. У ст. 25 сторони домовилися укладати угоди з метою координації соціального забезпечення робітників, які мають українське громадянство і на законних підставах працюють у країнах-членах. Такі угоди мають забезпечити додавання всіх періодів соціального страхування при нарахуванні пенсії, медичному обслуговуванні, а також переказ пенсії з однієї країни до іншої.

Наприкінці 2001 року Україною та ЄС було погоджено План дій у галузі юстиції та внутрішніх справ. У сфері міграції та притулку у ньому йшлося про адаптацію відповідного національного законодавства України, а також системи органів державної влади до норм і стандартів ЄС, проведення більш інтенсивної інтеграційної політики, надання допомоги для заснування державної міграційної служби, здійснення моніторингу міграційних процесів, передовсім нелегальної міграції, співробітництво у сфері реадмісії, продовження діалогу щодо візових питань. Пріоритети співробітництва у сфері юстиції та внутрішніх справ визначалися на регулярних щорічних зустрічах голів відповідних відомств України та ЄС.

Цілі, висунуті цими документами, і спрямовані на удосконалення міграційної політики України, значною мірою були реалізовані завдяки прийняттю 2001 році нового законодавства про

громадянство України, приєднанню 2002 році до Конвенції ООН про статус біженців, законодавчому гарантуванню права на свободу пересування (2003 р.), ратифікації Європейської соціальної Хартії (переглянуто), у т.ч. статті 18, що надає громадянам право займатися прибутковою діяльністю на території інших сторін (2006 р.).

Новим етапом співробітництва між Україною та ЄС після розширення Євросоюзу, у т.ч. за рахунок суміжних з Україною держав, та запровадження політики сусідства було погодження у лютому 2005 році спільного плану дій, в якому було встановлено перелік пріоритетів співпраці як в рамках, так і поза рамками УПС. Серед них переговори щодо спрощення візового режиму між Україною та ЄС, угоди про реадмісію. Сторони також вважали пріоритетним сприяння діалогу з питань працевлаштування та забезпечення недискримінаційного ставлення до працівників-мігрантів, повну імплементацію зобов'язань, передбачених щодо цього в УПС.

У рамках реалізації цього плану у червні 2007 р. підписано угоди між Україною та ЄС про спрощення візового режиму та про реадмісію (набули чинності з січня 2008 р.). Угода про спрощення оформлення віз [17] передбачала уніфікацію порядку видачі віз українським громадянам консульськими установами держав-членів ЄС, зменшення кількості необхідних для цього документів. Було спрощено критерії видачі багаторазових віз для близьких родичів громадян країн ЄС, водіїв вантажівок, бізнесменів, студентів, журналістів, членів офіційних делегацій. Скасовано візові вимоги для власників дипломатичних паспортів. Вартість Шенгенської візи закріплено на рівні 35 євро. Право на безоплатне отримання віз набули 14 категорій українських громадян, зокрема, студенти, пенсіонери, інваліди, журналісти. З метою моніторингу виконання положень Угоди було створено Спільний комітет експертів. Принципово, що у преамбулі угоди було зафіксовано перспективу запровадження взаємного безвізового режиму поїздок громадян.

Результатом поступової лібералізації візового режиму для українців було стабільне зростання чисельності оформлених їм шенгенських віз. Так, 2013 р. громадяни України отримали 1,56 млн віз, що на 274 тис., або майже на 20 % більше, ніж попереднього року. При цьому, консульськими установами Словаччини в Україні у 2013 році оформлено 87 тис. віз, що удвічі перевищує показники попереднього року; у консульських установах Польщі кількість оформлених віз зросла на 80 тис. до 528 тис., Греції – на 73 тис. до 201 тис., Іспанії – на 26 тис. до 104 тис., Італії – на 13 тис. до 62 тис. За кількістю отриманих віз Україна посіла друге місце в світі, поступаючись лише Росії.

Важливо також підкреслити, що 39 % віз були багаторазовими (у 2012 р. – 38,5 %). Частка відмов в оформленні візи незначна і продовжує скорочуватися: 1,9 % в 2013 р. проти 2,03 % в 2012 р. і 3,3 % в 2011 р. [18]. Принагідно нагадаємо, що із свого боку Україна в односторонньому порядку відмінила в'їзні візи для громадян країн ЄС ще 2005 р.

Для реалізації свободи пересування європейськими країнами велике значення мають також укладені в 2007-2008 рр. з Польщею, Угорщиною та Словаччиною в двосторонні угоди про так званій «малий прикордонний рух», тобто можливість безвізового в'їзду мешканців прикордонних регіонів у прикордонну смугу сусідніх держав.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вплив міграційної політики ЄС на Україну спостерігався в кількох аспектах. По-перше, політика Євросоюзу щодо віз та кордонів, протидії нелегальній міграції, заохочення імміграції фахівців та студентів, захисту прав мігрантів тощо була вагомим чинником динаміки міграційних переміщень населення України. Стрімке зростання транскордонної мобільності українців, переорієнтація на європейські країни значної частини трудових мігрантів, збільшення чисельності молоді, що навчається в Європі, відплив за кордон представників певних професій є, вочевидь, її результатом. По-друге, прагнення України після здобуття незалежності побудувати демократичну, відкриту до світу державу на основі загальноприйнятих в Європі принципів поваги до прав людини об'єктивно обумовило формування міграційної політики на тих же засадах, що застосовані в ЄС, зробило можливим широке використання досвіду, накопиченого в Європі у сфері регулювання міграційних процесів. По-третє, зовнішньополітичний вектор міграційної політики ЄС забезпечив поступальний розвиток співпраці з Україною у міграційній сфері, надання їй конкретної технічної, фінансової, інформаційної допомоги з метою посилення спроможності держави регулювати міграційні процеси, що помітно сприяло розробці міграційного законодавства, розбудові відповідних органів виконавчої влади. Найбільш очевидно вплив ЄС на розвиток міграційної політики України проявився у зв'язку з лібералізацією візового режиму.

За таких умов, а також враховуючи перспективу відміни візового режиму для українців, поглиблення різноманітних зв'язків з країнами ЄС в результаті асоціації, що невідворотно активізує транскордонну мобільність населення в західному напрямку, а також необхідність імплементації

acquis communautaire в ході подальшої інтеграції України з ЄС, вивчення, врахування і використання напрацювань ЄС з міграційної політики видається вкрай актуальним.

З цією метою можна запропонувати наступні кроки:

- при укладенні угоди про асоціацію між Україною та ЄС наполягати на розширенні блоку питань, присвячених міжнародній мобільності та захисту інтересів мігрантів, зокрема, в сфері соціального забезпечення;

- ширше використовувати можливості співпраці в міграційній сфері, які надаються іншими політичними інструментами ЄС, зокрема, партнерством щодо мобільності;

- порушувати перед європейськими партнерами питання розробки та впровадження за підтримки ЄС спільних проектів щодо сприяння поверненню українських трудових та освітніх мігрантів на батьківщину;

- враховувати напрацювання ЄС при розробці законодавчих документів у міграційній сфері, здійснювати оцінку поданих законопроектів на відповідність базовим принципам міграційної політики ЄС;

- скориставшись з досвіду європейських країн посилити використання в інтересах розвитку навчальної міграції в Україну, зокрема, розширити можливості працевлаштування іноземних випускників українських навчальних закладів за отриманою під час навчання спеціальністю, а також можливості часткової зайнятості в період навчання;

- враховуючи досвід формування європейського законодавства звернути увагу на забезпечення належних стандартів прийому біженців, задоволення специфічних потреб особливо вразливих груп вимушених мігрантів, зокрема дітей без супроводу, жінок, жертв тортур;

- в руслі загальноєвропейських політичних тенденцій звернути особливу увагу на необхідність розробки та впровадження дієвих заходів з інтеграції мігрантів в українське суспільство, реінтеграції громадян, які повертаються на Батьківщину;

- у відомствах, відповідальних за реалізацію міграційної політики України, активізувати роботу з вивчення, врахування, оцінки результативності імплементації до українського законодавства acquis communautaire в сфері міграції. Оскільки в Україні міграційні питання належать до компетенції низки державних органів, створити міжвідомчу робочу групу для координації такої діяльності;

- організувати вивчення співробітниками відомств, задіяних в реалізації міграційної політики, acquis communautaire в сфері міграції, у т.ч. і з залученням фахівців з країн Європи;

- керуючись європейським досвідом, при підготовці політичних рішень у сфері міграції започаткувати практику широких громадських обговорень, активного залучення до них неурядових організацій та експертного середовища;

- у консульських представництвах України в державах ЄС, де перебуває значна кількість працівників-мігрантів, запровадити посаду дипломата, до компетенції якого віднести вивчення ситуації, в якій перебувають мігранти, надання їм допомоги, а також відслідкування динаміки міграційних переміщень, підготовки та імплементації законодавства в сфері міграції, реакції громадськості на відповідні питання;

- активізувати наукові дослідження в сфері міграції, зокрема, порівняльний аналіз розвитку міграційної політики України та європейських країн, спільної міграційної політики ЄС;

- ці та інші пропозиції врахувати при перегляді Концепції державної міграційної політики України, доопрацювання якої видається необхідним з огляду на нову політичну обстановку та перспективи євроінтеграції України.

Джерела та література

1. MPC-Migration Profile. Ukraine. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Ukraine.pdf
2. Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
3. Annual Report on Immigration and Asylum (COM/2013 422 final) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/elibrary/documents/policies/immigration/general/docs/4th_annual_report_on_immigration_and_asylum_en.pdf.
4. Geddes A. The Politics of Migration and Immigration in Europe. – L.; Thousand Oaks; New Delhi: SAGE Publications, 2003. – P. 138.
5. Population and Migration in the European Union / Ed.by P.Rees. J.Stillwell, A.Convey, M.Kupiszewski. – Chichester: John Wiley and Sons, 1996. – P. 313.
6. Соглашение между Правительствами государств Экономического Союза Бенилюкс, Федеративной Республики Германии и Французской Республики о постепенной отмене контроля на общих границах

- (Шенгенське соглашение) // Сб. междунар. правових док., регулюючих вопр. міграції/ Міжнарод. орг. по міграції. – М., 1994. – С. 318-324.
7. Конвенція о применении Шенгенского соглашения от 14 июня 1985 года между Правительствами государств Экономического Союза Бенилюкс, Федеративной Республики Германии и Французской Республики о постепенной отмене контроля на общих границах // Сб. междунар. правових док., регулюючих вопр. міграції / Міжнарод. орг. по міграції. – М., 1994. – С. 325-354.
8. Collett E. Beyond Stockholm: overcoming the inconsistencies of immigration policy/ European Policy Centre Working Paper. – 2009. – № 32 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.epc.eu/documents/uploads/954588169_EPC%20Working%20Paper%2032%20Beyond%20Stockholm.pdf.
9. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on a Community immigration policy (COM/2000/0757 final) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?jessionid=GqMmTzqdMhv3gnrNc6TqkphJTf18pKygl3LQFwJDbLvpvTJVHGH7!1006595440?uri=CELEX:52000DC0757>.
10. Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents // Official Journal of the European Union. – L 16. – 23.01.2004. – P. 44. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:016:0044:0053:EN:PDF>.
11. Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification // Official Journal of the European Union. – L 251. – 03.10.2003. – P. 12. [Електронний ресурс]. – <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:251:0012:0018:EN:PDF>.
12. Directive 2011/98/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on a single application procedure for a single permit for third-country nationals to reside and work in the territory of a Member State and on a common set of rights for third-country workers legally residing in a Member State // Official Journal of the European Union. – L 343. – 23.12.2011. – P. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:343:0001:0009:EN:PDF>.
13. Council Directive 2005/71/EC of 12 October 2005 on a specific procedure for admitting third-country nationals for the purposes of scientific research // Official Journal of the European Union. – L 289. – 03.11.2005. – P. 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:289:0015:0022:EN:PDF>.
14. Костенко В. О. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі Європейського Союзу / В.О. Костенко // *Актуальні проблеми політики*. – 2015. – Вип. 54. – С. 106-114.
15. У 1993-1996 рр. було підписано угоди про працевлаштування з Польщею (2005 р. до неї додано протокол щодо сезонного працевлаштування), Чехією, Словаччиною (термін дії останніх двох закінчився), Литвою, Латвією, у 2003 р. – з Португалією та Лівією, а 2009 - з Іспанією. Угоди про соціальне та пенсійне забезпечення укладено Україною з такими країнами членами ЄС як Болгарія, Естонія, Іспанія, Латвія, Литва, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Чехія, Угорщина. Завершені переговори про підписання угоди з Німеччиною.
16. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Ратифіковано ВРУ 10.11.1994 // Верховна Рада України. Комітет з питань Європейської Інтеграції: «Про взаємовідносини та співробітництво України з Європейським Союзом»: Парламентські слухання. – К.: ВР України, 2003. – С. 199.
17. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз. Ратифіковано Законом № 117-VI від 15.01.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_850.
18. Європа без бар'єрів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novisa.org.ua/oformlennya-shengens-kihviz-gromadyanam-ukrayini-u-2013-rotsi>.

Лаба О. Направлення співробітництва України і Європейського Союзу по міграційним питанням. В статті досліджені етапи формування загальної міграційної політики України і Європейського Союзу, розкрито зміст основних політичних документів, що визначають напрямки і інструменти політики ЄС і України в сфері міграції, викладені норми законодавства, прийнятого для їх виконання. Проаналізовано співробітництво України з Європейським Союзом в області регулювання міграційних процесів і запропоновано окремі рекомендації, реалізація яких сприятиме удосконаленню міграційної політики України відповідно до європейських стандартів. Ураховуючи перспективу скасування візового режиму для українських громадян. Углиблення різноманітних зв'язків з країнами ЄС в результаті асоціації невідворотно активізує трансграничну мобільність населення в західному напрямку. Необхідність імплементації *acquis communautaire* в ході подальшої інтеграції України з ЄС, вивчення і використання напрацювань ЄС в сфері міграційної політики представляється надзвичайно актуальним.

Ключові слова: міграційна політика, європейські стандарти, біженці, міграційний простір, Шенгенська зона, мігранти, співробітництво, візовий режим, нелегальна міграція.

Laba O. Areas and Trends of Cooperation between Ukraine and the European Union on Migration Issues. The article considers the stages of setting up a joint migration policy of Ukraine and the European Union, the content of the main political documents, which define the directions and policy instruments of the EU and Ukraine in the field of migration, describes the norms of legislation adopted to promote and facilitate their implementation. In the focus of attention is cooperation between Ukraine and the European Union in the management of migration processes and certain recommendations, implementation of which would help to improve Ukraine's migration policy in compliance with European standards. The recommendations are worked out in terms of the perspective of abolition of the visa regime for Ukrainians, deepening the relations with various countries of the EU as a result of the association, which will inevitably intensify cross-border mobility in the western direction. The article places importance on the need for implementation of the *acquis communautaire* in the subsequent integration of Ukraine with the EU. Thus the study of the developments and the use of EU migration policy seem to be extremely important.

Key words: migration policy, European standards, refugees, migration space, Schengen area, migrants, cooperation, visa regime, illegal migration.

УДК 34:061.1 ЄС

О. Юхимюк

Еволюція системи загальних принципів права Європейського Союзу

У статті проведено історико-правовий аналіз еволюції системи загальних принципів права Європейського Союзу як елемента складної правової системи Європейського Союзу, що сформувалася внаслідок узагальнення правових систем різних країн, що стали учасниками Європейського Співтовариства. Система загальних принципів права Європейського Союзу зазнала суттєвих змін в декількох напрямках: розширилося нормативне закріплення як загальних, так і спеціальних принципів права Європейського Союзу; формулюванню, закріпленню і наповненню змістом загальних принципів права безпосередньо сприяло функціонування Суду Європейського Союзу; Лісабонський договір 2007 р. сформував єдину і взаємозалежну комплексну систему принципів права, доповнивши її категорією «цінності Союзу».

Ключові слова: принципи права, принципи права Європейського Союзу, джерела права.

Постановка наукової проблеми та її значення. Довгоочікуване підписання та ратифікація Україною і країнами-членами Європейського Союзу договору про асоціацію, а також залучення в перспективі України як країни-учасниці безперечно має супроводжуватися значними змінами в нашому національному законодавстві.

Забезпечення ефективного співробітництва і взаємодії України з Євросоюзом та поступове входження до європейського політичного, економічного і правового простору можливе лише за умов наближення джерел вітчизняного права до правових принципів і стандартів, які діють у рамках європейських інтеграційних об'єднань. Здійснення конкретних заходів у цьому напрямку вимагає ґрунтовного та поглибленого вивчення принципів права Євросоюзу та пошуку шляхів адаптації вітчизняної нормативно-правової бази до цих основоположних ідей.

Враховуючи складну природу правової системи Європейського Союзу, що сформувалася як узагальнена сукупність правових систем різних країн, які стали учасниками Європейського Співтовариства, варто розглянути розвиток цієї системи з позиції еволюції системи принципів права.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема принципів права в Україні та в країнах ЄС приділяли увагу такі вчені як Л. Ентін, В. Кернз, В. Опришко, А. Омельченко, А. Татам, А. Фастовець, П. Рабінович, А. Колодій, В. Колесниченко та ін. Разом з тим формування загальної картини творення системи принципів права ЄС сприятиме більш комплексному і ґрунтовному розумінню тих правових форм, за допомогою яких здійснюється правове регулювання інтеграційних процесів у рамках ЄС.

Мета й завдання статті. Дослідження системи принципів права Європейського Союзу в